

Från wayfaring till stråkobobservationer

Åtta insikter som uppmuntrar till att gå för en
sinnligare gestaltning

Emelie Lenning

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitekturprogrammet, Uppsala
Uppsala 2022

Från wayfaring till stråkobsektioner – Åtta insikter som uppmuntrar till att gå för en sinnligare gestaltning

From wayfaring to path observations – Eight insights that encourage walking for a more sensual design

Emelie Lenning

Handledare: Vera Vicenzotti, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Examinator: Malin Eriksson, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur

Kurskod: EX0861

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala

Kursansvarig inst: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2022

Omslagsbild: Emelie Lenning

Upphovsrätt: Alla figurer används med upphovspersonens tillstånd.

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: gå, forskningsmetod, fenomenologi, wayfaring, Ingold, sinnlig, perception, gestaltning, autoetnografi, stråkobsektioner, landskapsarkitektur,

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Sammanfattning

I ett samhälle som alltmer förlitar sig på kvantitativ data och digitaliserade analysverktyg riskerar människor att gå miste om kunskap och insikter som kan inhämtas från våra sinnen. Hur och vad vi uppfattar sinnligt påverkar hur vi mår i våra städer, men även hur städer och dess invånare utvecklas och formas (Pink 2008). Landskapsarkitekter bör därför inkludera sinnlighet när de gestaltar miljöer där människor vistas. För att lättare kunna förstå och inkludera sinnliga upplevelser i framtida gestaltungsprocesser undersöks rörelseformen att gå som forskningsmetod. Metoden utgår från Tim Ingolds (2011) teorier om wayfaring och att kunskap bäst inhämtas när en rör sig genom en miljö. Med detta som utgångspunkt utfördes *stråkbobservationer*, en experimentell undersökning av ett gångstråk som ligger nära fenomenologiska och autoetnografiska studier. Stråkbobservationernas resultat presenteras och diskuteras genom åtta insikter för att både ge ökad förståelse för sinnliga upplevelser genom gång som metod och för att visa hur sinnliga insikter kan bidra till framtida gestaltungsprocesser. Insikterna utvecklade bland annat förståelse för hur landskapet inträffar och försvinner, sinnliga överraskningar, passiva/aktiva rörelsemönster samt hur landskap bör tillåtas att bli mer personliga.

Nyckelord: sinnlig, fenomenologi, autoetnografi, experimentell, rörelse, gå, gång, wayfaring, Ingold,

Abstract

In a society that increasingly relies on measurable, quantitative data, what we experience and feel with our senses risks being overshadowed. How and what we perceive sensually affects our health and how we feel in our cities, but also how cities and their inhabitants are shaped and affected forward (Pink 2008). Landscape architects therefore have a responsibility to include human perceptions when designing environments where people live. In order to be able to more easily understand and include sensory experiences in future design processes, walking is examined as a research method. The method is based on Tim Ingold's (2011) theories about wayfaring and that knowledge is best acquired when one moves through an environment. On this basis, *path observations* were conducted – an experimental acquisition of a pathway, an approach that is close to phenomenological and autoethnographic studies. The results of the path observations are presented and discussed through eight insights to both provide an increased understanding of sensory experiences through walking as a method and to show how perceptive insights can contribute to future design processes. The insights acquired a greater understanding of the perceptive landscape, e.g. how the landscape occurs, sensual surprises, passive/active movement patterns and how landscapes should be allowed to become more personal.

Keywords: perception, sensual, design, phenomenology, senses, Ingold, Wiley, Schultz, path observations, walking, WRM, experimental, wayfaring, landscape research,

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	6
1.1 Syfte och frågeställning.....	7
1.2 Att gå som metod inom landskapsarkitektur	7
2. Från wayfaring till stråkobsevationer	10
2.1 Tim Ingold	10
2.2 Wayfaring vs. transport	11
2.3 Val av platsstudie: stråket	13
2.4 Tillämpning av Ingold: Stråkobsevationer	13
2.5 Att förstå sinnliga upplevelser	16
3. Åtta sinnliga insikter.....	17
3.1 Människor och djur är en del av landskapet	18
3.2 Landskap är bara en strimma tid som uppstår och försvinner.....	19
3.3 Övrraskningsmoment och det oväntade intresserar	20
3.4 Väder och mikroklimat är landskapets klädsel.....	21
3.5 Om landskap inte får vara subjektiva blir de aldrig personliga	21
3.6 Landskap är stråk i rörelse, inte passiva ytor	23
3.7 Människor ska få synas i landskapet	24
3.8 Unika namn ger sinnliga upplevelser dignitet och värde	24
4. Avslutning.....	26
Referenser	28
Tack	30

1. Inledning och bakgrund

Våren 1967 gick Richard Long ut på ett fält i Wiltshire och började gå fram och tillbaka. Efter ett tag hade en rak nedtrampad linje bildats i gräset. Handlingen resulterade i konstverket *A Line Made by Walking* och blev startskottet för en ny typ av miljöorienterad performancekonst (Thornes 2018). Verket belyste spelet mellan kropp, rörelse, miljö och sinnen, vilket i sin tur medförde nya sätt att se på landskap: den mänskliga interaktionen värdesattes snarare än att betrakta landskapet som något avskilt från människan (ibid).

Under den här tidsperioden började föreställningen om natur och människa som två skilda saker att ifrågasättas alltmer. Det resulterade i forskningsdiscipliner där landskapet började värderas och upplevas utifrån individuella medvetanden och känslor, bland annat teorin om att det är omöjligt att förstå miljöers inverkan på människor om en inte tar hänsyn till betraktaren (Wylie 2018). Det är genom människans sinnliga upplevelser, med hjälp av hörsel, smak, känsel, doft och syn, som vi känner oss fram genom olika världar och miljöer och gör att vi kan relatera till vår omgivning (Oles 2013).

Dessvärre utvärderas och analyseras landskap oftast utifrån kvantitativ mätbar data, digitala kartläggningar och systematiska principer (Herrington 2019). Dessa kategoriska analysmetoder och teknokratiska sätt att utforma miljöer har orsakat kritik mot planerare som påstås reducera mångsensuella miljöer och skapa sinnligt sterila landskap, vilket i längden utgör ett hot mot invånarnas hälsa och välmående (Adams & Guy 2007). Ett exempel på känd analysmetod som kategoriserar landskapstyper i Sverige är *ILKA* (Integrerad landskapskaraktärsanalys) som bland annat hjälper till att identifiera tekniska krav, kostnadseffektiv drift och ekosystemtjänster (Trafikverket 2017). Även om ett sådant underlag kan vara viktigt för framtida gestaltungsprocesser saknar *ILKA* och flera liknande metoder ett mer utförligt verktyg för att förstå hur landskapet sinnligt upplevs av betraktaren.

Eftersom den fysiska miljön påverkar vår hälsa och välmående är det nödvändigt att öka förståelsen för hur vi sinnligt uppfattar miljöer, särskilt eftersom den mentala ohälsan är större i städer och i byggda miljöer än på landsbygden (Guite et al. 2006).

Som gestaltare av människors närmiljöer påverkar landskapsarkitekter hur människor upplever miljöerna de vistas i, vilket gör det relevant för disciplinen att öka förståelsen för sinnliga upplevelser i landskapet.

För att förstå dessa sinnliga upplevelser och hur de uttrycks i landskapet menar Ingold (2011) att det bästa en kan göra är att gå. När människor går inhämtas kunskap med hela kroppen vilket gör det möjligt att förstå fenomen och förvärva sinnliga erfarenheter som inte går att uppfatta i stillasittande läge (ibid) eller genom kvantitativ data (Schultz och Etteger 2017).

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet är att undersöka gång som forskningsmetod för att se på vilket sätt metoden kan bidra till en sinnligare landskapsarkitektur.

- Hur kan gång, med hjälp av Tim Ingolds (2011) teorier, bidra till ökad förståelse för betraktarens sinnliga upplevelser?
- Hur kan sinnliga insikter bidra till framtida gestaltningsprocesser?

1.2 Att gå som metod inom landskapsarkitektur

Schultz och Etteger (2017) förklarar att landskapet inte enbart är en fysisk enhet som kan analyseras genom mätningar och observationer. För att studera landskap krävs det även att en tar hänsyn till betraktaren, det vill säga människan som upplever landskapet, bland annat för att ett landskap definieras just som en plats som upplevs av människor och dess interaktion med landskapet (ibid).

För att kunna ta till sig kunskap som inkluderar betraktaren har gång varit en forskningsmetod som använts inom landskapsarkitektur. Schultz och Etteger (2017) redogör för hur gång som metod använts till att förstå komplexa landskap eller att upptäcka något okänt som inte går att upptäcka med hjälp av kvantitativ data. De utvecklar detta påstående genom att fastställa hur gång som forskningsmetod påverkat landskapsarkitekturen och sättet vi ser på livsdugliga städer samt uppdagat osynliga kvalitéer i landskapet. Nedan följer tre exempel som visar på hur metoden använts inom disciplinen.

Schultz och Etteger (2017) räknar upp tre aspekter som gör gång till en lämplig forskningsmetod: “ ‘generating implicit knowledge’, ‘identifying problems, research questions and ideas’ and ‘reflection in action’ ” (2017:207), det vill säga att generera kunskap, identifiera problem och reflektion i rörelse.

Den första aspekten ligger nära det Oles (2013) förordar om hur vi kan tillskansa oss kunskap i det verkliga landskapet. Han tar bland annat upp hur viktigt det är att placera sig själv kroppsligt på en plats för att förstå den med alla sina sinnen: “To sense a landscape you must put yourself there. You must look,

listen, smell, touch and taste.” (Oles 2013:35) Hans fokus ligger på att släppa kreativiteten fri genom korta kreativa uppstarts-uppgifter. På detta sätt genereras ny kunskap, men hur vi sedan ska förstå de perceptiva upplevelserna och senare tillvarata dessa kunskaper lämnas fritt åt personen som utför experimentet.

Den andra aspekten beskriver hur vi kan identifiera problem, frågeställningar och idéer genom gång. Schultz (2016) har undersökt detta genom hans experimentella promenader. I ett av hans projekt undersöktes särskilda kvalitéer som är svåra att upptäcka genom kvantitativ data och som istället kunde upptäckas genom att gå till fots. Den kroppsliga upplevelsen av att röra sig genom landskapet gav en bättre förståelse för rumsligheter och atmosfärer i projektområdet, men gav även en bättre förståelse för områdets behov och potential för eventuell utveckling (ibid). Däremot saknas en vidare utveckling av hur dessa sinnliga upplevelser kan konkretiseras och ge ökad förståelse till framtida gestaltning.

I den tredje aspekten, reflektion i rörelse, kan metoder som innefattar gemensamma övningar, intervjuer och reflekterande observationer av landskapet placeras in. Ett exempel på det är Ernsten et al. (2018) och deras gångseminarier som syftade till att koppla samman platser, berättelser, natur, djur och människor med varandra på nya sätt. Seminarierna syftade till att samla ca 12-18 medlemmar för en intensiv vecka av vandring, diskussioner och reflektioner kring ett särskilt tema. I sin helhet blev gångseminarierna ett produktivt sätt att öppna upp för komplexa frågor och problem (ibid), men metoden fokuserar mer på diskussion och idéskapande i rörelse än hur vi sinnligt uppfattar miljön när vi går.

I dessa exempel har gång som metod visat hur metoden kan bidra till att lösa problem, generera kunskap och idéer samt uppleva en plats med hjälp av våra sinnen, men Oles (2013) saknar metoder för hur vi kan tillvarata sinnlig kunskap, Schultz (2016) utvecklade aldrig hur hans upptäckter kunde fungera som underlag för sinnliga intryck och Ernsten et al (2018) fokuserar mer på mötet och problemlösning än hur vi sinnligt uppfattar platsen. Kärnan i min fråga ligger snarare, till skillnad från dessa exempel, i hur betraktarens sinnliga upplevelser av landskapet, i rörelse, kan förstås utifrån ett teoretiskt perspektiv, som därefter kan bidra till ökad förståelse för en sinnligare landskapsarkitektur. För att bättre förstå betraktarens upplevelser och intryck har jag därför letat vidare inom det som kallas fenomenologisk forskning.

För att sammanfatta vad fenomenologi innebär handlar det om att uppmärksamma och uttrycka betydelsen hos saker, så kallade *fenomen*, genom människans levda erfarenhet, perception, förnimmelse och förståelse (Wylie 2018). Syftet med fenomenologin är bland annat att utveckla och redogöra för relationer mellan natur och kultur, något som radikalt skiljer sig från den mera ortodoxa uppfattningen om "naturen" som en yttre värld, skild från mänsklig

tanke och praktik, vilket är en vanlig västerländsk uppfattning inom akademien och gemene man (ibid).

Trots att fenomenologin är en erkänd filosofisk disciplin inom landskapsforskningen menar Wylie (2018) att det fortfarande finns de som hävdar att tillvägagångssättet är för naivt och subjektivt. Som svar på kritiken ifrågasätts sättet människor bör se och uppleva ett landskap; om upplevda känslor, intryck, förnimmelser och erfarenheter är avgörande för att bilda sig en uppfattning om landskapet, hur kan vi då undvika subjektiva upplevelser? Schultz och Etteger (2017) instämmer med Wylie (2018) och menar att landskap inte bara är en fysisk enhet som kan analyseras genom att mätas och observeras; att studera landskap innebär också att en måste ta hänsyn till betraktaren. För att kunna studera landskap ur ett fenomenologiskt perspektiv är det därför nödvändigt att involvera kroppsligt upplevda erfarenheter, perceptioner och varseblivningar, vilket bland annat går att uppfatta genom att gå (Wylie 2018).

Tilley (2016) särskiljer fenomenologisk gång från vanliga promenader som en mer medveten undersökning av förhållandet mellan landskapet och den som undersöker. Sinnliga intryck används enligt honom som ett sätt att inhämta kunskap: "The process of walking is one in which one perceives in order to be able to know." (Tilley 2016:270).

Ett exempel på en fenomenologisk forskare inom det här forskningsområdet som förespråkar det här förhållningssättet är Tim Ingold (2011), framförallt när han uppmuntrar till tekniken *wayfaring*.

2. Från wayfaring till stråkobservationer

Metoden som undersökningen bygger på utgår från Ingolds (2011) teorier och har därefter tillämpats för att kunna fungera som en metod för landskapsarkitektur och framtida gestaltungsprocesser. För att tydliggöra hans ståndpunkt och grundläggande teorier följer en kort introduktion om hans syn på rörelse, hans särskiljning mellan begreppen wayfaring och transport och hans syn på promenadstråket. Med utgångspunkt i detta motiveras därefter tillämpningen kallad *stråkobservationer* samt sättet att namnge sinnliga upplevelser. Under nästkommande kapitel presenteras och diskuteras stråkobservationernas resultat under rubriken Åtta sinnliga insikter.

2.1 Tim Ingold

Timothy Ingold är fenomenologisk antropolog och utforskar människan som en organism som "känner" sig genom världen när hon befinner sig i rörelse (Ingold 2014). Han menar att människan ständigt skapar och samtidigt påverkas av rum och platser i det fysiska mötet och att vi upplever detta med hela kroppen (ibid). Vi är våra rörelser och förstår något först när vi är i rörelse, vilket han tydliggör på följande sätt: "[P]ersons are not beings that move, they *are* their movements. It is in their very patterns of activity that their presence lies. And places are not so much locations to be connected as formations that arise within the process of movement" (Ingold 2011:168).

Med detta som infallsvinkel kritiserar han oppositionen, det vill säga hur forskning ofta baseras på stillastående observationer av en plats när kunskap egentligen borde inhämtas från människor i rörelse (Ingold 2011). På liknande sätt ifrågasätter han även rigida förhållningssätt till utrymmen och platser, bland annat något som kan påvisas inom naturvetenskapen och kartografin, där platser och miljöer konceptualiseras, systematiseras och fixeras i statiska representationer av verkligheten (ibid).

Ytterligare en fallgrop som han pekar ut är hur människan de senaste 200 åren har civiliserats genom det sittande samhället ("The 'sitting society' ") och därmed dess brist på kroppsliga och sensationella intryck (ibid). Istället menar han att vi borde leva och inhämta kunskap genom att låta den växa fram, i rörelse, steg efter steg. Begreppet som han använder är "wayfaring" och på svenska blir det ungefär

som att vara en vägfärdare eller en resenär som färdas till fots. Han uttrycker sig på det här viset:

The process is rather like that of following trails through a landscape: each story will take you so far, until you come across another that will take you further. This trail-following is what I call wayfaring [...] it is through wayfaring, not transmission, that knowledge is carried on. (Ingold 2011:162)

Detta sätt att ta sig an och förstå världen anser han vara mer intressant, rentav kärnan i att vara människa: “wayfaring is our most fundamental mode of being in the world.” (Ingold 2011:152)

Genom att använda Ingolds sätt att känna in upplevelser genom framåtrörelse vill jag skapa en vidare förståelse för sinnliga intryck inom landskapsarkitektur som i sin tur kan bidra till framtida gestaltungsprocesser. Valet av en fenomenologisk antropolog som utgångspunkt i metoden syftar till att tydligare förstå människors sinnliga varande ur betraktarens synvinkel och det samspel som uppstår i relationen människa och landskap.

Att tolka en teoretikers idéer inom ett antropologiskt forskningsområde och anpassa det till en praktisk metod inom ett annat fält kan anses diskutabelt, särskilt då metoden står på ett relativt enkelriktat fundament (då metoden främst utgår från en forskare), men kan också ses som ett sätt att leda till nya innovativa metoder för framtida forskning. Tillämpningen kan således uppfattas som experimentell.

2.2 Wayfaring vs. transport

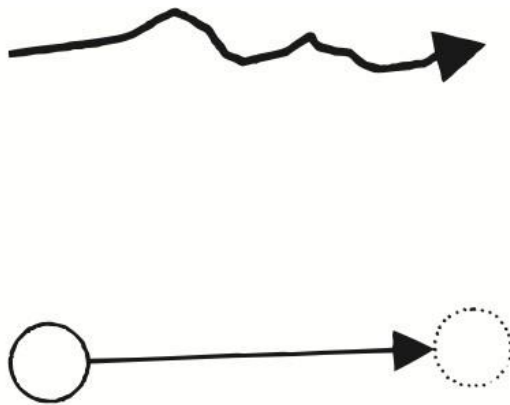
För att bättre förstå vad Ingold (2011) menar med wayfaring kan det jämföras med begreppet *transport*. Han uttrycker att det finns en viktig distinktion mellan det han kallar wayfaring och transport. Även om de två begreppen beskriver hur människor tar sig från punkt A till punkt B är sättet en gör det på olika.

Genom en enkel modell (Figur 1) beskriver han att människan genom transport tar sig från en plats till en annan förväntad plats, medan att en vid wayfaring *upplever* stråket mellan punkterna, i rörelse: “the wayfarer is instantiated in the world as a line of travel” (Ingold 2011:150). Det är inte A och B som är avgörande i upplevelsen, utan rörelsen som utvecklas längs med vägen och som hela tiden leder till nya vägar. Transport däremot är en rörelse med fokus på en bestämd destination.

Ett exempel på transport är de tågssystem som tar oss från en destination till en annan. Ingold (2011:152) menar här att resor har gått från en upplevelse av rörelse till en förminskad sensorisk uppfattning och påtvingad orörlighet, närmare bestämt: “[...] they have converted travel from an experience of movement in

which action and perception are intimately coupled into one of enforced immobility and sensory deprivation”.

Wayfaring, fortsätter han, är snarare en uppfattning av upplevelser eller händelser som sker under resans gång till skillnad mot att endast fokusera på platserna som sammanlänkar dem. Han förtydligar i följande citat: “In wayfaring, by contrast, things are instantiated in the world as their paths of movement, not as objects located in space. They are their stories. Here it is the movement itself that counts, not the destinations it connects” (Ingold 2011:162).

Figur 1 (Ingold 2011:163). Wayfaring (övre) och transport (undre). Transport innebär en förflyttning av en förutbestämd enhet över en yta, från en plats till en annan, medan wayfaring är det/den som befinner sig i rörelse och som oavbrutet skapar och får nya intryck genom processen.

En gråzon mellan dessa begrepp verkar för Ingold (2011) inte existera. Hela förhållningssättet till hur han ser på rörelse och liv hänger ihop med att vi rör oss kroppsligt och medvetet, annars vidhåller han att människan är inaktiv och ur bruk (ibid). En sådan drastisk åsikt bidrar till en kontroversiell ståndpunkt, särskilt i kontexten om tillgänglighet och funktionsförmåga. MacPherson (2016) menar att gång inte kan tas för givet, särskilt gång som metod för landskapsanalys, och att det därför blir problematiskt att hävda att alla kan gå med samma förutsättningar.

Det går att läsa Ingolds teorier som en ontologisk metafor eller en teoretisk livsfilosofi – ett antagande som Jackson (2018:319) lyfter – men om hans begreppsvärld tolkas som som faktiska handlingar och sätt att ta sig fram i det reella landskapet tycker jag att det *borde* finnas en gråzon. Eftersom min undersökning inte fokuserar på särskiljningen av dessa begrepp fokuserar jag snarare på att utveckla tekniken wayfaring inom ramarna för undersökningen.

2.3 Val av platsstudie: stråket

Eftersom wayfaring är ett sätt att röra sig *genom* platser är platsen inte lika intressant för Ingold (2011) som själva stråket eller gångvägen som vi rör oss framåt på. Han menar att vi inte spenderar våra liv på platser, utan genom, runt eller till och från dem. Det är med andra ord vår kroppsliga uppfattning av rörelse som gör att vi tillhandahåller kunskaper och erfarenheter och att det är genom dessa stråk som vi utvecklas. Vi behöver därför vara i rörelse för att uppfatta och känna in kunskap, vilket han beskriver på det här sättet:

My contention is that lives are led not inside places but through, around, to and from them, from and to places elsewhere [...] I use the term wayfaring to describe the embodied experience of this perambulatory movement. [...] It unfolds not in places but along paths. (Ingold 2011:148)

Med detta uttalande anser han att det är på gångvägarna eller stråken, ibland beskrivna som ”linjer”, som vi till största del lever våra liv, vilket även definierar begreppet wayfaring. De platser vi rör oss mellan blir till rumsligheter där vi ibland uppehåller oss en längre tid, vilket han kallar knutar, som vi därefter tar oss in och ut ur: “Places, then, are like knots, and the threads from which they are tied are lines of wayfaring” (Ingold 2011:149). Slutligen bildar dessa linjer och knutar ett finmaskigt nätverk av stråk som vi tar oss genom, från och till olika miljöer.

Teorin om linjer och knutar, som Ingold (2011) anser att vi rör oss som, ligger bakom beslutet att undersöka miljön som ett stråk eller en så kallad linje. Utifrån stråket rörde jag mig därefter genom platser, jag blev en linje som uppstod ihop med andra linjer. För att se om det gick att inhämta kunskap om en specifik miljö på det här sättet avgränsades undersökningen till ett utvalt stråk som jag gick upprepade gånger.

2.4 Tillämpning av Ingold: Stråkobobservationer

Eftersom Ingold är antropolog är hans idéer om wayfaring och gåendet inte en metod framtagen för att påverka gestaltningsprocesser inom landskapsarkitektur. I det här fallet har hans teorier fungerat som underlag i utformningen av det fältarbete runt Årstaviken som utförts till fots, samt bidragit till insikter om landskapet och gestaltningsprocessen.

Som tidigare nämnt tycker Ingold (2011) att kunskap bäst inhämtas genom att gå omkring i en miljö och att känna sig fram (wayfaring). Medan han håller sig på en teoretisk nivå inom detta tillvägagångssätt konkretiserade jag påståendet till att röra mig i en specifik miljö och se vad som faktiskt upplevdes. De sinnliga upplevelser som observerades var de jag uppfattade med känseln, synen, hörseln,

smaken och lukten. Undersökningstillfällena har jag valt att kalla *stråkobservationer*. Likt wayfaring gick undersökningen ut på att känna in den kunskap som upplevdes i nuet. Fokus låg på att medvetandegöra de sinnliga intryck och iakttagelser som gick att uppfatta under tiden jag gick.

Ingold (2011) värjer sig mot platsen som centralt uppehålle och föredrar att se livet som en lång väg. Återigen håller han sig på en teoretisk nivå vilket tillämpades genom att undersöka ett specifikt stråk. Stråket som undersöktes var ett populärt promenadstråk (ca 2,5 km $\approx$ 30 min promenad) längs med Årstaviken i Stockholm. Val av stråk var mindre relevant än valet att undersöka ett stråk till skillnad mot en plats.

Stråkobservationerna repeterades 8 gånger. Efter 6–7 tillfällen infann sig känslan av att hamna på en slags informationsplatå. Liknande iakttagelser återkom och de sinnliga upplevelserna varierade endast i mindre detaljerade noteringar. För att utveckla metoden ytterligare hade jag behövt gå under en längre period för att bland annat uppleva säsong- och årstidsbaserade upplevelser. Eftersom undersökningens tidsram begränsats till några angivna veckor avgränsades därför antalet promenader till 8 gånger.

Att välja ut ett stråk från början och sedan gå det upprepade gånger kan vid första anblick uppfattas som det Ingold (2011) kallar transport, framförallt eftersom stråket hade en bestämd början och slut. Dock handlar wayfaring om att uppleva stråket snarare än att låta stråket ha som syfte att transportera dig till slutdestinationen. I undersökningen var upplevelserna under stråkets vistelse central, slutmålet var alltid obetydligt.

Stråkobservationerna genomfördes stötvis mellan v.6–9 i februari (2022) under olika dagar på veckan för att få så varierade intryck som möjligt. Tiderna på dagen varierade mellan morgon, eftermiddag och kväll. Samtliga observationer utfördes individuellt med medhavd telefon för ljudinspelning av observationer. Vädret varierade men var överlag kyligt (mellan -5 och +5 grader) och ibland blåsigt med stundtals snö och halka. Observationerna utfördes oftast i en lugn sinnesstämning, men det fanns även tillfällen då jag tvivlade på undersökningen och kände hopplöshet, trötthet och leda.

De sinnliga upplevelser som registrerades dokumenterades genom mikrofon i telefonen och sammanställdes därefter som skriftliga anteckningar (i avsnitt 2.5 förklarar jag hur dessa formulerades). Anteckningarna plottades sedan ut i en karta, en så kallad *sensorisk upplevelsekarta* (figur 2). Dessa upplevelsekartor utgjorde en typ av sinnlig kartografi som till skillnad mot det objektivt mätbara och statiska fångade stundens sinnliga händelser utifrån betraktaren. Viktigt att ha i åtanke är att dessa temporära och subjektiva erfarenheter påverkade uppfattningen av landskapet.

Tillvägagångssättet för stråkobservationerna liknar det Besio (2009) beskriver som *autoetnografi*. Det är en metod som bygger på deltagandeobservation där

2.5 Att förstå sinnliga upplevelser

För att enklare kunna förstå och utläsa något från de sinnliga upplevelserna under stråkobobservationerna funderade jag på hur jag skulle identifiera dem. Ingold (2011) visar hur vi enklare kan förstå sinnliga upplevelser om vi ger dem ett namn. Dessa upplevelser, som han benämner som en kort berättelse, ”story”, liknar han vid linjer som rör sig genom världen och skapas och försvinner allteftersom. Linjerna utgör alla typer av rörelser, exempelvis rötternas strävan genom marken, vindens rörelse åt sydväst eller människans fotsteg på vägen. Han uttrycker sambandet på följande vis: ”I argued that every such line is a story. Every name, then, is a condensation of that story” (Ingold 2011:168).

Sammanfattningsvis förtydligar namnet berättelsen/upplevelsen, men *hur* namnges dem? Som svar inleder Ingold (2011) med att kritisera hur vi särskiljer natur och människa som två olika fenomen och att detta speglar sättet vi namnger naturen och mänskliga individer. Människor i västvärlden berikar sig själva med exklusiva namn och ser sin identitet som unik, men fenomen i naturen benämns oftast med enkla substantiv och allmänna klassificeringar, såsom träd, hare, regn och flod (ibid). I kontrast till detta lyfter han upp ett exempel från Koyokon-folket, ett ursprungsfolk från Alaska som delvis livnär sig på jakt. Deras namnsättning på djur utgår bland annat från djurens beteende, vilket Ingold (2011:170) beskriver som: “the animal is what it does”. Den/det som händer och upplevs får ett aktivt namn utifrån vad den/det gör eller vad som sker just där och då (ibid). På liknande sätt valde jag att namnge de sinnliga upplevelserna längs med stråket.

Utifrån den här strategin genomfördes sedan stråkobobservationerna som en karavan av sinnliga improvisations-dop, det vill säga att i stunden hitta på unika namn för vad jag upplevde.

Genom att namnge mina sinnliga upplevelser på det här sättet gick det att skönja ett landskap utifrån något som kan liknas vid ett sinnligt sammanflätat livsmönster. Ingold (2011) illustrerar på liknande sätt att linjer av händelser kommer korsa varandra i oändlighet, vilket gör att ett finmaskigt nät av händelser och kunskap tillslut kan identifieras. Liknelsen går att applicera på Årstavikens stråkobobservationer: ett finmaskigt nät av sinnligheter tar form över ett område (efter tillräcklig andel upplevda intryck) och på så sätt går det att använda den kunskapen som underlag för framtida gestaltungsprocesser.

3.1 Människor och djur är en del av landskapet

Under de första stråkobobservationerna tog jag stor hänsyn till växtligheten såsom "Lutande trädet", "Vårtkusinerna" (gamla almar), Stråkensembeln (vass i vattnet) och "Busksonetten", men även hur miljön skiftade i topografi, ex: "En riktig tråkig backe" och påtagliga bullernivåer som "Den bullriga staden" och "Årsta-bron". Dessa iakttagelser ligger nära mina tidigare inventeringar av landskap och landskapsanalyser som landskapsarkitektstudent, men allteftersom insåg jag hur människor och djur uppmärksammades allt mer som en del av landskapet, bland annat "Simmande kvinnor", "Orangea Gudrun" och "Blundstone-Maria". Hur människor och djur rörde sig i landskapet påverkade bland annat uppfattningen av rumsligheterna, normer för hur miljön nyttjades samt hur landskapet förändrades när det befann sig fler eller färre i omlopp. Exempelvis upplevdes vissa ytor trängre eller mer öppna när människor vistades oftare eller mer sällan under olika delar av stråket. Längs med stråket rörde sig mestadels motionärer, barnvagnar och människor på väg till jobbet. Djuren följde också särskilda mönster: ekorrarna var mer aktiva på mornarna och änderna solade sig oftare i eftermiddagssolen.

Sammanfattningsvis var djur och människor lika mycket en del av landskapet som de gamla almarna eller de topografiska skillnaderna. Miljön förändrades därmed i takt med min känsla av mänsklig och djurisk närvaro (men även frånvaro). Det märktes bland annat i min iakttagelse från 4 februari: "Ingen här fortfarande. Nu är det fortfarande bara jag" eller när jag såg lekande ekorrar i poppeln: "[...] det är fyra ekorrar på det här trädet. De springer i par och de bor i ett hål, var sitt hål." Ingold (2000:189) lyfter på liknande sätt åsikten om att människor och mänsklig aktivitet inte bör särskiljas från resten av landskapet, han beskriver ståndpunkten på följande vis: "The conceptualisation of landscape has persistently been bedeviled by a sterile opposition between the naturalistic view of landscape as a neutral, external back-drop to human activities".

Efter upprepade stråkobobservationer urskilde sig två grupper av människor och djur: de som tillhörde normen och de som stack ut. På samma sätt som smörblomman hör hemma på en blomsteräng i juni smälte joggare, gråsparvar och promenerande barnvagnskvinnor in i motionsstråket, medan ekorrar, "Röda adidas-brallan" och "Cool Fashion-tjej" blev mer som fridlysta överraskningar. Detta registrerades även under stråkobobservationen: "De motionärer, gångtrafikanter, joggare eller cyklister som inte sticker ut tillhör nästan fonden i miljön lika självklart som att jag inte nämner varenda buske, bänk och träd".

Dessa iakttagelser av hur människor och djur rör sig borde i högre grad påverka de landskap som gestaltas och hur deras handlingar och rörelsemönster kan skapa idéer för nya gestaltningslösningar.

3.2 Landskap är bara en strimma tid som uppstår och försvinner

Under en av stråkobobservationerna insåg jag hur många olika landskap som passerat sedan jag började gå. De vindar, väderlekar, människor och vattenflöden som ständigt kom och gick var inte desamma. Likt Årstavikens strömmande vatten som färdas genom olika koordinater förflyttas och inträffar landskap in och ut ur människans livsrum gång på gång. Detta märktes delvis eftersom landskapet förändrades varje gång jag gick. Den snötäckta fotbollsplanen förvandlades till ”Blötpölar” någon vecka senare. Buller, fågelsång och vindstilla lägen uppstod och försvann. Ett särskilt exempel var ”Flyggatan”, en passage i himlen där flygplanen passerade till och från Bromma flygplats med jämna mellanrum. Asfalterade vägar är vedertagna element i ett landskap, men vägar och landskap ovan mark förblir mindre synliga när element som Flyggatan uppstår och försvinner. Ändå upplevde jag det återkommande oväsendet så påtagligt att det kändes som att jag stod mitt i en vägkorsning den 1 februari: ”Flyggatan går som en dånande motorväg över mig”. Andra upplevelser som inträffade och präglade upplevelsen av landskapet var ”Vattnet glittrar här”, ”Skolgårdsröster”, ”Fotbollsskator” och ”Det börjar snöa!”.

Resultatet som visade hur korta ögonblick utgör en del av landskapet påminde om det Ingold (2011) menar om att världen är ett nät av händelser som inträffar och försvinner. Han förklarar att dessa händelser upplevs sensoriskt och formas av dynamiska attribut. En händelse är därmed inte heller fixerad för alltid, istället menar han att: ”things do not exist, they occur” (Ingold 2011:160). Landskapet borde på så vis vara mer än de element som till en början uppfattas som fixerade vid platsen. De fenomen som inträffar i miljön som undersöks (om det så är en återkommande vindby, en doft av nyklippt gräs eller fågelsången i Rhododendron-dalen) är lika mycket en del av kunskapsunderlaget och således information för den metod som kan tillämpas inför en gestaltning.

Genom att ta hänsyn till fenomen som inträffar tror jag dessutom att det går att engagera fler sinnen än att bara kasta en snabb blick på miljön som undersöks. Istället för att anta att landskapet är en stelnad, visuell canvas – en åsiktstradition som har sina rötter i den konservativa landskapskonsten (Thornes 2018) – kan vi göra som Long gjorde när han skulpterade ett konstverk genom att gå: att utveckla samspelet mellan kropp, miljö, sensationer och rörelse (ibid). Om dessutom fenomen som inträffar identifieras återkommande i landskapet leder det till en ännu större anledning att inkludera det som ett underlag för platsen, exempelvis påverkar Flyggatan platsen trots att den stundtals är osynlig.

En annan dimension av insikten är att fundera vidare över hur landskapsarkitekter planerar landskap som ska se ut på ett sätt i decennier när de förändras hela tiden, finns det kreativa sätt att väva in element som inte behöver vara där

hela tiden? Kan vi skapa rum och miljöer som tillåter temporära händelser och på så sätt skapa en större dynamik i sinnliga intryck?

3.3 Överraskningsmoment och det oväntade intresserar

Likt den första insikten som berörde de överraskande människorna och djuren i landskapet växte insikten om hur de element som stack ut från landskapsfonden var de som oftast registrerades under stråkbobservationerna. Efter upprepade tillfällen skapades en förståelse av vad som hörde till vanligheterna i miljön och vad som stack ut och efterhand sorterade jag undermedvetet ut de händelser som inte kändes intressanta. “Kolonisången” (fågelsång från ett koloniområde) “Den bullriga staden”, “Årstabron” och “Paradgatan” blev en självklarhet eftersom de upprepade sig. Istället blev oväntade saker som inträffade under undersökningen intressantare, till exempel “Döden ropar” (ambulanssirener), “Blötpölarna” (jättelika vattenpölar på en fotbollsplan fyllda med smältvatten) och “Nu kommer solen!” efter en mulen dag.

Dessa sinnliga observationer av överraskande detaljer i landskapet ledde till insikten om att landskapsarkitekter på samma sätt kan ta hänsyn till det som är oväntat och överraskande. Ingold (2011) belyser att wayfaring har överraskande moment till skillnad från transport. Om en gestaltad miljö uppmuntrar till wayfaring skulle en sådan miljö därmed innehålla fler överraskande moment och på så sätt fler sinnliga upplevelser. Men att designa överraskningar i en miljö där det förväntas uppenbara sig överraskande upplevelser riskerar att skapa motsatsen. Det finurliga med dessa överraskningsmoment och oväntade händelser är att de inte behöver finnas i landskapet som existerande punkter, även dessa (och kanske framförallt just dessa) kan skapas som händelser som uppstår och försvinner, det vill säga istället för att skapa ytor och anta att det finns en tidpunkt när de är färdigställda kan vi istället skapa förutsättningar för överraskningar som uppstår och försvinner.

Ingold (2011:168) instämmer i detta förhållningssätt och formulerar sig såhär: “What if we were to think of the earth’s surface not as already laid out, only awaiting discovery and occupation, but rather as continually unfolding in the course of life itself”.

Med detta sagt finns det inte några överraskande moment om inte fonden, rytmen eller tematiken i landskapet är tydlig, för då finns det ju ingenting att kontrastera mot. Bara för att överraskningar bryter av från det som anses vanligt behöver inte det vardagliga vara dåligt, mindre intressant eller mindre värdefullt. Denna “fond” kan ses som stöttepelaren i upplevelsen av landskapet.

3.4 Väder och mikroklimat är landskapets klädsel

Att väder och mikroklimat påverkade den sinnliga upplevelsen av landskapet blev särskilt märkbart under de dagar som temperaturen studsade under och över nollstrecket i kombination med snöfall. Upplevelsen av stråket och sättet att röra sig på förändrades, det märktes bland annat den 2 februari:

Är det snön som isolerar eller, det känns väldigt tyst. Folk är lågmälda. Eller så är det för att man inte hör grusljudet som tar bort pratljud. Bidrar till ett mer lugnt, dämpat sätt att vara. Som att man omedvetet sänker rösten. Man pratar nog högre här på sommaren.

Hur mikroklimatet förändrades påverkade hur människor pratade och rörde sig, i det här fallet försiktigare och tystare. Namn som uppstod på den här platsen och som förändrades i takt med väder och halka var även: ”Hala svängen”, ”Svajet” och ”Viskestråket”.

Vindarna, solen och underlaget skiftade i takt med dygnets timmar och förändrade stråkets egenskaper, vilket påverkade mitt sätt att förstå och röra mig genom landskapet. Precis som lutningen i backen påverkade mitt sätt att röra mig när ”Simbacken” täcktes av is hukade jag mig inför den stormiga ”Is-Jonas” och ”Lill-Jonas” som svepte in bakom simhallen flertalet gånger. På liknande sätt påverkade solens vinkel och rörelse över himlen de solupplysta plättar som stadens invånare njöt av. Människor stannade till för att ta in eftermiddagssolen, bland annat en kvinna som satt sig ner på sin rullator och vilade ansiktet mot solen.

Insikten om att vädret och mikroklimatets kvalitéer har en större innebörd än vad som tidigare registrerats har därför uppdagats under dessa observationer. Genom att upprepade gånger promenera stråket lärde jag mig till exempel vilka rumsligheter som uppstod som solfläckar där dessa kvalitéer skulle kunna förstärkas, eller de halkigaste svängarna där en extra ledstång skulle kunna placeras, eller där vindbyarna var som starkast. I sin helhet var det ungefär som att vädret och mikroklimatet utgjorde en slags klädsel för landskapet, på samma sätt som en människa har en personlig klädstil, men som skiftar lite från dag till dag. Hur lär landskapsarkitekter känna ett landskaps personliga stil? Går det att genom upprepade sinnliga observationer förstå hur mikroklimatet och väder ger karaktär till miljön som undersöks och därefter gestaltas?

3.5 Om landskap inte får vara subjektiva blir de aldrig personliga

Morgonen den 4 februari var min kroppsliga uppfattning av landskapet något annorlunda: ”Jag känner mig stel idag. Hur jag upplever landskapet är därför

stelare.” Backarna var tyngre än vanligt, rörelseförmågan sämre. Jag fick därför en annan uppfattning av stråket än vad jag tidigare haft, vilket också noterades: “hur man rör sig genom landskapet är så mycket en del av landskapet”. Jag slogs av hur något som en simpel träningsvärk kastade mig in i en annan uppfattning av landskapet. Det blev strävare, större, mer svårtillgängligt. Men precis som min upplevelse är sann för mig är den inte det för någon annan. Går det att skildra dessa upplevelser objektivt?

MacPherson (2016) påminner om att upplevelsen av landskapet färgas av en människas bakgrund och attribut, såsom ålder, kön, utbildning, klass, kultur etc. Med anledning av detta påstår hon att gång inte är ett neutralt tillvägagångssätt för att undersöka landskap eftersom uppfattningen av landskapet varierar från människa till människa. Ingold (2011) tycker att gång som metod inte behöver vara ett problem om syftet med metoden är tydlig. Kärnan i undersökningen handlar om att uppmärksamma *vilka* och *varför* iakttagelser observeras (och hur den kunskapsinhämtningen utvecklas) för att utforska vad dessa iakttagelser kan innebära i ett större perspektiv (ibid). Han utvecklar detta genom att beskriva att kunskap som identifieras inte är “sann” kunskap för att den överensstämmer med andras kunskap, istället är det de insikter som växer fram efter ett tag som är kontentan. *Vad* vi upptäcker är inte själva resultatet, kunskapen ligger istället i *varför* vi upptäcker något, och vad dessa nya kunskaper kan generera i ett större sammanhang (ibid).

I ett sådant här experiment rörande sinnliga upplevelser i landskapet är det här angreppssättet ytterst relevant, eftersom det är *relationen* mellan landskap och betraktare som undersöks. Att skildra en objektiv bild av landskapet blir därmed oviktigt och ointressant. Precis som Ingold (2011) menar tror jag dessutom att det snarare handlar om att förstå en miljö för att sedan kunna berätta och återge kunskapen på ett sådant sätt som gör att andra kan förstå den.

Att gå som metod behöver därför inte vara objektivt, särskilt om syftet inte handlar om att uppnå det. Snarare kan metoden handla om att skapa och utveckla en relation mellan jaget och landskapet (Macpherson 2016). Relationen kan sedan ligga till grund för att skapa en berättelse, i landskapsarkitektens värld en slags gestaltning, som andra kan och förhoppningsvis vill följa. Om landskapet kan berättas och förstås genom att gå blir landskapsarkitektens uppgift att skapa en sådan berättelse för flera. På samma sätt som författaren skriver en bok som läses, inspirerar, utbildar eller berör borde landskapsarkitekten skapa liknande emotioner som en slags berättelse genom landskapet.

En viktig distinktion mellan författare och landskapsarkitekt är dock att den ene gestaltar landskap som många inte har möjlighet att välja bort. Men om landskap är subjektiva miljöer som upplevs av flera personer borde landskapsarkitekten förhålla sig till flera subjekt. Att utgå från sig själv som enda subjekt utgör bara en rörelse, ett perspektiv, en linje. För vidare granskning skulle därför

flera personer med olika bakgrund och attribut undersöka ett stråk utifrån deras subjektiva sinnliga upplevelser. Om dessa stråkbobservationer utmynnade i finmaskiga nät skulle strax en tjock matta av solid kunskap ligga till grund för en gestaltning. På så sätt skulle sådana miljöer tillåtas vara subjektiva och därmed kan de också bli personliga.

3.6 Landskap är stråk i rörelse, inte passiva ytor

Att utföra fältarbetet (stråkbobservationerna) i rörelse till skillnad från att stå och titta på en plats fick mig att inse hur metoden leder mig till insikter som jag inte annars skulle förstå rent kroppsligt, vilket jag noterade en dimmig morgon den 4 februari:

[...] när man går med folk så får man en annan förståelse för deras vardag, man observerar inte världen stillastående, utan man är med i världen, och man kan känna in deras problem, om jag hade suttit och tittat på dem hade jag inte förstått hur halt det är, hur svårt det är. Jag kan inte förstå det med kroppen, som kvinnan på cykeln som sa att det var halt. Och jag kan inte bara med förnuftet förstå det, jag kan [efter att också ha upplevt den hala backen] rent kroppsligt instinktivt förstå henne. För jag gick bredvid henne. Och det om något är väl att förstå människor i en omgivning istället för att kalla det subjektiva iakttagelser, att gå behöver inte vara subjektivt utan det kan snarare vara socialt. Även ekorrarna. När jag rörde mig förändrades deras rörelsemönster. De reagerar på min rörelse. Jag är med i deras miljö.

Att undersöka ett stråk istället för en plats fick mig också att ifrågasätta landskapsarkitekters sätt att vanligtvis utgå från en yta eller plats när något ska gestaltas eller planeras (Stahlschmidt et al. 2017). Som tidigare nämnt visar Ingold (2011) att vi lever genom platser, i rörelse. Med detta i åtanke går det att ifrågasätta landskapsarkitektens syn på platsen som underlag för gestaltning. Istället borde miljöer gestaltas utifrån stråk, inte formerade ytor. Dels för att rent kroppsligt förstå människorna som rör sig på platsen men också för att det ligger närmare sättet människor lever genom staden.

Ett exempel som visar varför det kan vara bra att undersöka stråk istället för platser är fenomenet önskevägar ("desire paths"), det vill säga genvägar eller andra sätt att gå utanför den planerade gestaltningen (Shuey 2021). Han menar att önskevägarna är ett resultat av fotgängarnas missnöje med stadsplanerarens designade miljöer och skildrar hur stadsplanering ofta handlar om förskönande åtgärder snarare än att ta hänsyn till det nätverk av vägar som den offentliga miljön utgör för de som använder den (ibid).

Om landskapsarkitekter ser på miljöer som stråk istället för passiva ytor går det eventuellt att åtgärda detta missnöje. I så fall sjunker värdet i att designa en miljö som en plats (ruta efter ruta, plan efter plan), särskilt om dagens stadsplanering enligt Shuey (2021) hämmar vårt sätt att röra oss genom staden. För om platsen (rutan) är statisk och stråket (linjen) är dynamisk kan det rent hypotetiskt finnas

ett samband mellan varför människor i vissa urbana miljöer kan känna sig instängda och inrutade i ett klaustrofobiskt ruttmönster av platser.

Att testa att gestalta miljöer med utgångspunkt i stråket skulle kunna skapa en mer dynamiskt sinnlig stad, med mer kroppslig förståelse för miljön och som inte hämmade vårt mänskliga sätt att röra oss utan tvärtom skapade aktivitet, liv och rörelse.

3.7 Människor ska få synas i landskapet

Under stråkobobservationerna var flera händelser initierade av privatpersoner. Dessa spår av aktivitet gjorde starkt intryck på mig. Inte bara för att jag fick en vidare förståelse för relationen mellan miljön och dess invånare, men även för att stråket upplevdes som mer sinnligt intressant, till exempel en färgburk som tappats ut på trottoaren och skapat vita fotavtryck runt busshållplatsen, tre Puckon som hade placerats på en mur i en geometrisk form eller en handskriven skylt som sa "Snälla fimp inte på mig, på Skrovet finns soptunnor att slänga fimpen. MVH Trädet".

Dessa spår av människor i staden kan tyckas självklara, men Ingold (2011) anser att dessa spår som går att följa, s.k. "trail-following", stundtals begränsas i en urban miljö. Att gå i den moderna, hårdgjorda staden kan därför ses som att ockupera redan planerade stråk och ytor: istället för att låta de gående få vara med och påverka staden genom deras existens och framåtrörelse lever vi i en redan färdigbyggd miljö som inte välkomnar mänskliga spår: "To inhabit the modern city is to dwell in an environment that is already built." (Ingold 2011:329) Han tar dessutom upp exempel som påvisar hur genvägar över gräskanter och upptrampade gångar genom grönytor inte uppmuntras utan istället ses som en förstörelse av miljön och betraktas av kommun och stadsplanerare som ett hot mot etablerad ordning.

För att synliggöra människorna i den fysiska miljön borde därför mänskliga influenser inte städas bort, utan istället bidra till att karaktärisera staden och miljöerna. Kan landskapsarkitekten öppna upp för fler människor att kreativt påverka, skapa och förändra dessa miljöer för stadens invånare? På så sätt skulle miljöerna kunna stärka lokala influenser, skapa hemkänsla och till och med bidra till en större omsorg för de offentliga rummen.

3.8 Unika namn ger sinnliga upplevelser dignitet och värde

De namn som uppstod likt improvisations-dop under stråkobobservationerna var metoden för att färglägga stråket med upplevelser. "Röda adidasbrallan", "Isen

smälter bort, inga skridskor”, “Tunt, tunt duggregn” och “Hörntallspusten” är några exempel på namn från observationerna. Efter att ha samlat på mig namn som destillerade händelser i landskapet fanns ett underlag som påminde om ett annat typ av förarbete. Morgonen den andra februari noterade jag: “Mina iakttagelser känns mer som anteckningar till en roman än till research inom landskapsarkitektur.” Jag hade lärt mig hur det jag observerade omsattes till händelser med namn, och plötsligt blev det jag sinnligt förstod i landskapet en egen berättelse med ett egenvärde.

Ingold (2011:143) menar att händelser och berättelser ligger nära förståelse: “knowing is akin to storytelling”. Genom att namnge det som sinnligt uppstod under stråkobobservationerna fick det plötsligt ett värde som gick att notera och förstå ihop med andra händelser i landskapet. En kall vind hade samma dignitet som en hal backe, ett övergångsställe, en smal grusväg, en solig dal, en trendig kvinna eller en stark doft. Dessa sinnliga upplevelser skapade ett vokabulär som i sin tur konkretiserade undersökningen, likt utpräglade begrepp i mer vedertagna analyser, exempelvis ILKA, där bland annat begrepp som barriäreffekter, skalbrott, känsligheter och potential utgör framträdande värden och vägleder analysen (Trafikverket 2017). Genom att namnge det sinnliga gick det att tolka, orientera sig och förstå miljöerna utifrån upplevelserna.

En annan sak som noterades var att denna metod kräver sin träning. Omedvetet drogs tankarna till artbestämmelser och klassificeringar av det som upplevdes. Trots inställningen att namnge efter upplevelsens aktiva karaktär ihop med sinnliga intryck var sortnamn, beskrivande namn och det jag redan visste vanligt förekommande i min undersökning.

Bland de sinnen som jag nyttjade vid namngivningen var visuella iakttagelser överrepresenterade. Exempelvis Hörntallen, Orangea Gudrun (en kvinna med orange hår), Paret Krycka och Rullator. Men det fanns andra exempel från andra sinnliga upplevelser: Is-Jonas (som är en vind) fick istället namnet utifrån hur vinden kändes, Isknastergatan baserades på hur underlaget kändes och “Det luktar Indiskt” baserades på lukt. Att ställa om och omdefiniera den västerländska särskiljningen mellan natur och person krävde sin övning.

4. Avslutning

Det finns flera anledningar att vara kritisk till min metod och utförande. Eftersom stråkobobservationerna än så länge är ett experiment finns det ingenting som visar om dessa insikter kan bidra till *färdiga* gestaltungs-lösningar som inkluderar fler eller bättre sinnliga upplevelser. Metoden som är baserad på Ingolds teorier är i vissa akademiska sammanhang kontroversiell på grund av dess subjektiva förhållningssätt (Wylie 2018). Min tolkning och tillämpning är ytterligare en anledning till att fundera över hur en sådan här undersökning hade gått till om jag tolkat Ingolds teorier annorlunda, eller om jag valt en helt annan metod för min frågeställning.

Trots dessa invändningar är undersökningen baserad på ett växande forskningsområde som kan ge utlopp för kreativa och sinnliga utvecklingsmöjligheter för landskapsarkitekturen, men även för att möta behovet av en miljö som bidrar till bättre välmående och hälsa. Erkända forskare inom den fenomenologiska forskningsgrenen drar vetenskapliga slutsatser genom att utgå från gång och att sinnligt uppleva landskapet, bland annat Lund (2012), Wylie (2005), Chang (2008), Oles (2013) och Schultz (2016). Att anamma ett liknande tillvägagångssätt styrker min metod och bidrar till att resultatet kan utgöra en grund för *ökad förståelse* för betraktarens sinnliga upplevelser genom gång som forsknings-metod, vilket svarar på min frågeställning.

Betraktaren som bidragit till ökad förståelse är i den här undersökningen en vit, landskapsarkitektstuderande kvinna i 30-årsåldern, vilket präglat insiktsarbetet utifrån mina förutfattade meningar och kroppsliga erfarenheter. För vidare studier i ämnet skulle undersökningen kunna inkludera fler personer från ett brett demografiskt spektrum för att kunna bredda insiktsarbetet.

Trots detta påpekande går mina subjektiva upplevelser förhoppningsvis att förstå då mina iakttagelser är en del av en gemensam kultur, språknorm och samhälle. Mina subjektiva upplevelser gick också att dela med människor på platsen (exempelvis mitt möte med kvinnan i den hala backen från insikt nr 6) och blev därmed en *intersubjektiv* upplevelse, där jag kunde förstå kvinnan rent kroppsligt och känna det hon kände.

Utifrån nämnda redogörelser utgör undersökningen följaktligen ett incitament till att strategiskt och insiktsbaserat integrera sinnliga upplevelser i

gestalttningsarbetet, vilket således svarar på min andra fråga rörande hur insikterna kan bidra till framtida gestalttningsprocesser.

Som tidigare nämnt finns det en vetenskaplig skepticism mot att samla in fenomenologiskt material från subjektiva upplevelser. Samtidigt är det människans enda sätt att perceptivt uppfatta världen, vilket Ingold (2011) inte drar sig för att påminna om:

I would like you to take a walk outside, in the open air. For so long as you are sitting indoors, as you probably are while you read these lines, the world of earth and sky is one you can only imagine. It is, moreover, such a fragile imagining that it is all too readily crushed by the high-powered impact of a global science more intent on establishing the authority of its own particular view of the environment, and of what human beings are doing to it, than on enhancing our own awareness or powers of observation. (Ingold 2011:95)

Citatet visar att det är lätt att förlora tilliten till det vi själva upplever. Att gå och förstå sinnliga upplevelser är en övning som kräver repetition, erfarenhet och vidare forskning. Men om landskapsarkitekter ska kunna bygga miljöer som känns bra utanför ritbordet är det viktigt att inte tappa bort förmågan att känna, medvetandegöra, observera och framförallt relatera till landskapet, för vad finns det annars för poäng med att leva i en miljö som ingen mår bra av eller trivs i? Just därför behöver de fortsätta utveckla förståelsen för sinnliga upplevelser så att de kan skapa en sinnligare gestaltning av våra landskap.

Referenser

- Adams, M. & Guy, S. (2007). Senses and the city. *The senses and society*, 2(2), 133-136.
<https://doi.org/10.2752/174589307X203047>
- Ernsten, C., Shepherd, N. & Visser, D.J. (2018). *The walking seminar: Embodied research in emergent anthropocene landscapes*. Amsterdam: ON AIR: Artist-in-Residence Program, Amsterdam University of the Arts.
https://www.reinwardt.ahk.nl/media/rwa/docs/Publicaties/Wandelkrant_def_screen.pdf [2022-07-08]
- Guite, H.F., Clark, C. & Ackrill, G. (2006) The impact of the physical and urban environment on mental well-being. *Public health*, 120(12), 1117-1126.
- Herrington, S. (2019). A phenomenological method for the landscape studio. I: Jørgensen, A., Karadeniz, N., Mertens, E. & Stiles, R. (red.) *Teaching Landscape: The Studio Experience*. London: Routledge. 80-94.
- Ingold, T. (2011). *Being alive : essays on movement, knowledge and description*. Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203818336>
- Ingold, T. (2014). In conversation with Tim Ingold. *Journal of landscape architecture (Wageningen, Netherlands)*. 9(2), 50–53.
<https://doi.org/10.1080/18626033.2014.931705>
- Ingold, T. (2000). *The perception of the environment: essays on livelihood, dwelling and skill*. 1 uppl. Abingdon: Routledge.
- Jackson, M.D. (2018). Parallel lines and forking paths: reflections on the work of Tim Ingold. *Interdisciplinary science reviews*. 43(3-4), 317-332.
- Lenning, E. (2022). Figur 2 [illustration]. Illustration delvis baserad på: Lantmäteriet (2022). *Södra Södermalm. SWEREF 99 TM, RH 2000*. Karta [Kartografiskt material]. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2022-02-15]
- Lenning, E. (2022). Figur 3 [illustration]. Illustration delvis baserad på: Lantmäteriet (2022). *Södra Södermalm. SWEREF 99 TM, RH 2000*. Karta [Kartografiskt material]. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2022-02-15]
- Lund, K. (2012). Landscapes and Narratives: Compositions and the Walking Body. *Landscape research*, 37(2), 225–237.
<https://doi.org/10.1080/01426397.2011.651111>
- Macpherson, H. (2016). Walking methods in landscape research: Moving bodies, spaces of disclosure and rapport. *Landscape Research*. 41(4), 425-432.
- Oles, T. (2013). *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking*. Amsterdam: Architectura+Natura.

- Pinnegar, S. & Hamilton, M.L. (2009). *Self-study of practice as a genre of qualitative research: Theory, methodology, and practice*. 8 uppl., Berlin: Springer Science & Business Media.
- Pink, S. (2015). The Sensory City in History. *The Senses and Society*. 3(3), 345-348. <https://doi.org/10.2752/174589308X331378>
- Schultz, H. (2016). Identifying particular places through experimental walking. *SPOOL*, 3(1), 57-66.
- Schultz, H. & Etteger, R. van (2017). Walking. I: Van den Brink, A., Bruns, D., Tobi, H. & Bell, S. (red.) *Research in Landscape Architecture*. London: Routledge. 179–193. <https://doi.org/10.4324/9781315396903-11>
- Shuey, M. (2021). *Classifying Desire Paths Utilizing a Campus Master Plan Study: A Method for Recognizing Urban Design Flaws*. Diss. The University of Texas. Arlington.
- Stahlschmidt, P., Swaffield, S.R., Primdahl, J. & Nellemann, V. (2017). *Landscape analysis: investigating the potentials of space and place*. London: Routledge.
- Thornes, J.E. (2008). A rough guide to environmental art. *Annual Review of Environment and Resources*. (33) 391-411.
- Tilley, C. (2016). *Body and image: explorations in landscape phenomenology 2*. 1 uppl. New York: Routledge.
- Trafikverket (2017). *Landskapet är arenan – Integrerad landskapskaraktärsanalys, metodbeskrivning*. (2017:180) Borlänge: Trafikverket.
- Wylie, J. (2018). Landscape and phenomenology. I: Howard, P., Thompson, I., Waterton, E. and Atha, M. (red.) *The Routledge Companion to Landscape Studies*. 2 uppl. London: Routledge, 127–138. <https://doi.org/10.4324/9781315195063-10>
- Wylie, J. (2005). A single day's walking: narrating self and landscape on the South West Coast Path. *Transactions of the institute of British Geographers*. 30(2), 234-247.

Tack

Tack till min handledare Vera Vicenzotti och min handledningsgrupp för stöd, råd och uppmuntran genom hela arbetsprocessen.

Tack till Tim Ingold för inspiration, nya sinnliga insikter och tillstånd att använda figur.

Tack till Tina Bergsten, Gustav Frisk och Jannie Teinler för tips och stöd i skrivprocessen.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ **JA**, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ **NEJ**, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.